

Alla vi krigsbarn

Egentligen är det märkligt att det är först under de senaste tio åren ungefär som en debatt om de finländska krigsbarnen i Sverige har förts. När Märta Tikkanen tog upp frågan i sin kolumn i Hbl för en tid sedan öppnades slussarna igen.

Hon tog fasta på den prisbelönta finländska dokumentärfilmen Sotalapset – Krigsbarn som senast på självständighetsdagen i fjol visades i både svensk och finländsk tv. Det är en skakande film, som givetvis har kritiserats för att vara alltför negativ.

I filmen intervjuas grånade farmödrar och morfäder som själva har varit krigsbarn. De berättar om sina egna erfarenheter, som både har skärpts och blivit diffusare under de sextio år som har förflutit sedan kriget. Det negativa, det obehagliga, det skrämmande har en tendens att stanna kvar i minnet, medan det ljusa, mjuka suddas ut.

Ann-Gerd Steinby Mariehamn

Den var ödlig, denna känsla av främlingskap som dessutom för många återvändande krigsbarn förstärktes av språksvårigheter.

Detta kan vara en förklaring till att påfallande mycket av det som har skrivits om och av de finländska krigsbarnen i Sverige är sorgligt, ledsamt och negativt.

Jag är själv ett av de 70 000 barn som åren 1939 till 1945, under både vinterkriget och fortsättningskriget, förflyttades från krigets Finland till det neutrala Sverige. Där öppnade tusentals svenska familjer sina hem för oss.

Operationen har kallats historiens största barnförflyttning.

Transporterna skedde till en början med båt från Åbo till Stockholm, men senare med tåg via Torneå och Haparanda eftersom det ansågs mindre riskfyllt. Jag åkte i två omgångar till Sverige, sista gången efter februaribombardemangen i Helsingfors 1944, med en namnlapp om halsen med ångbåt till Stockholm.

I Sverige tog vänner till mina föräldrar hand om mig. Jag kände inte dem när jag kom dit. Jag kände inte igen min pappa när han hämtade mig efter krigsslutet och min mamma var en främmande tant när jag mötte henne efter återkomsten till Helsingfors.

Detta är en erfarenhet som många krigsbarn delar. Den var ödlig, denna känsla av främlingskap som dessutom för många återvändande krigsbarn förstärktes av språksvårigheter.

Det är förvånande att det sist och slutligen är tämligen få av de 70 000 krigsbarnen som har skrivit om sina erfarenheter. Sammanlagt handlar det om ett femtiotal böcker, både direkta personliga självbiografiska skildringar och romaner.

Gemensamt för dem är att de i huvudsak skildrar sorgliga, tragiska öden. Inte en enda av de tolv böcker skrivna av krigsbarn som jag själv har läst ger någon positiv bild av vad som hände.

Det verkar en aning ensidigt. Så jämmerligt kan det helt enkelt inte ha varit. Men å andra sidan väcker jämmer som regel större intresse än förnöjsamhet. Många skildrar den tudelning de har upplevt. Det

var något av en chock för de återvändande krigsbarnen att efter det relativa välståndet i Sverige konfronteras med nöden och matbristen i Finland genast efter kriget.

Ungefär 15 000 krigsbarn blev kvar i Sverige eller återvände dit senare.

Det har gjorts tiotal forskningsrapporter kring krigsbarnens upplevelser och erfarenheter. Ändå är det knappast möjligt att skapa en heltäckande, objektiv bild av vad som hände. Det handlar om 70 000 små öden, vilket också är titeln på krigsbarnet Pertti Kavéns vid det här laget klassiska översiktsverk om krigsbarnsproblematiken.

Varje krigsbarn bär på sin egen personliga upplevelse. De första skildringarna kom på 1970-talet, de flesta först under de senaste femton åren. Fler är säkerligen att vänta nu när krigsbarnsgenerationen går i pension och har tid att skriva ner sina minnen.

Det är svårt att diskutera krigsbarnen utan darr på rösten och snörp i hjärtat. Ämnet är så känsligt att det väcker debatt vad som än sägs och skrivs, oberoende av om det är positivt eller negativt. Krigsbarnen har numera egna föreningar, egna riksförbund både i Sverige och Finland, de är föremål för forskning vid flera universitet.

Är vi sitter i vårt välstånd i dag har vi svårt att över huvud taget kunna föreställa oss under vilka omständigheter mödrar sände i väg sina barn då för sextio år sedan. Vad vi ser framför oss är den klassiska bilden av små skrämnda barn med lapp om halsen på väg med en eller annan masstransport. Det är hjärtskärande bilder.

Detta är den ena sidan av vad som hände. Om den andra vet vi föga. Vi vet mycket litet om den verkliga bilden som barnen sändes bort från. Vi kan knappast ens göra oss en verklig föreställning om hur det var i det krigshärjade Finland då. Därför kan vi inte heller tvärsäkert deklarera att vi som föräldrar/mödrar minsann aldrig skulle ha skickat i väg våra barn på det där viset.